

Bij het overlijden van K.G. Boon (1909–1996)

Karel Boon, sedert 1948 conservator en vanaf 1962 directeur van het Rijksprentenkabinet, overleed in mei 1996. Boon was een veelzijdig kunsthistoricus en een groot liefhebber van prent- en tekenkunst. In de omgang met werken op papier bezat hij een opvallend respect en bewondering voor het kunstwerk als persoonlijke, artistieke schepping en voor de kunstenaar als de schepper daarvan. Boon heeft eens gezegd dat de kunsthistoricus niet teveel in de keuken van de kunstenaar moest kijken: het eindproduct diende op kwaliteit te worden beoordeeld en deze kwaliteit vormde een voortdurende bron van inspiratie voor hem. Belangrijke criteria waren vooral het persoonlijke karakter en de expressiviteit van het kunstwerk. Toch was Boon ook zeer geïnteresseerd in de vaktechnische aspecten van de prent- en tekenkunst.

Boon was in 1909 in het voormalige Nederlands-Indië te Lawang op Java geboren. Na eerst een rechtenstudie te zijn begonnen stapte hij over naar de kunstgeschiedenis, studeerde bij professor Hudig in Amsterdam en in Parijs aan de Sorbonne en de Ecole du Louvre. Zijn verblijf aldaar vormde de basis voor zijn liefde voor Frankrijk en voor de Franse kunst. In december 1937 werd Boon volontair in het Rijksmuseum en werkte hij mee aan een nieuwe catalogus van de Nederlandse schilderijen. Al spoedig ging hij naar het Rijksprentenkabinet om de werkzaamheden waar te nemen van de conservator voor de tekeningen M.D. Henkel (Kassel 1879–1944 Amsterdam), waardoor deze zich aan de catalogus van de tekeningen van Rembrandt kon wijden. Waarschijnlijk heeft Boon in die periode beseft dat zijn ware liefde bij de prent- en tekenkunst lag.

In april 1940 werd hij assistent in het Gemeentemuseum te Den Haag, maar op last van de Duitse bezetter kreeg hij eind 1942 ontslag, omdat hij met een Joodse vrouw was getrouwd. Na de oorlog was hij achtereenvolgens werkzaam bij de Stichting Nederlands Kunstbezit, het Centraal Museum te Utrecht en het Prentenkabinet van de Rijksuniversiteit Leiden. Tenslotte werd hij op 1 juli 1948 in vaste dienst aangenomen als conservator bij het Rijksprentenkabinet. Hij vond het een voordeel dat de verzamelingen zo breed waren en dat hij op die manier niet een 'klein specialistje' zou worden. Toen de toenmalige directeur Prof. I.Q. van Regteren Altena in 1962 met pensioen ging, volgde hij hem in diens functie op.

Belangrijk voor Boons belangstelling en toekomstige activiteiten was de aankoop in 1956 van 237 Japanse prenten uit de collectie van F. Lieftinck. Kort daarna, in 1958, volgde de schenking

van 335 Japanse Surimono, gelegenheidsgrafiek, door J.A. Bierens de Haan. Met deze aanwinsten werd een aspect aan de verzameling toegevoegd dat nog nauwelijks vertegenwoordigd was. Boon heeft de collectie Japanse prentkunst met veel liefde en inzicht verder uitgebreid, zowel met negentiende-eeuwse prenten als werk van Haronobu, Utamaro, Sharaku en andere klassieke meesters. Driemaal werd er tijdens Boons directoraat een tentoonstelling van Japanse prentkunst gehouden: *Het landschap bij Hokusai* (1962), *Houtsneden van Utamaro en tijdgenoten* (1967) en *Japanse prenten uit de 19de eeuw* (1972), die het meest succesvol was. Het moet Boon grote voldoening hebben geschonken dat de collectie Japanse prenten tussen 1977 en 1990 door zijn dochter Charlotte van Rappard-Boon in vijf delen werd gecatalogiseerd. Ter gelegenheid van Boons afscheid als directeur werd in 1974 een prachtige druk van een prent door Eishi, *Vrouwen in een theehuis*, ten geschenke gekregen, bewijs hoezeer dit onderdeel van de collectie hem na aan het hart lag.

Met Rembrandt zou Boon zich ook gaan bezighouden, vooral omdat de etsen van deze kunstenaar in Amsterdam zo goed zijn vertegenwoordigd; hij voelde zich echter geen specialist van Rembrandts tekeningen. Voor de tentoonstelling van 1956 schreef hij de catalogus van de etsen en eveneens een artikel in het Rembrandt-nummer van het *Bulletin van het Rijksmuseum: De herkomst van Rembrandts prenten in het Rijksprentenkabinet*. Vervolgens verscheen in 1963 een prachtig gedrukte complete editie van de etsen van Rembrandt. In het Rembrandtjaar 1969 verzorgde hij in samenwerking met Christopher White het deel van de Hollstein waarin alle etsen van Rembrandt in verschillende staten opnieuw zijn beschreven. Ook wist Boon nog wel eens een zeldzame prent van Rembrandt aan de rijke verzameling toe te voegen, bijvoorbeeld een eerste, onbekende staat van het *Portret van Rembrandts moeder* (B. 355). Overigens werd ook de collectie tekeningen door Boon met twee werken van Rembrandt verrijkt: *een Studie van de zieke vrouw op de Honderd guldenprent* en *De toren Swijgh Utrecht te Amsterdam*.

Boons instelling om een breed publiek te laten delen in de waardering voor kunst, maakte hem uiterst geschikt als medewerker van een museum. Dit blijkt zowel uit zijn publicaties, als uit de tentoonstellingen die werden georganiseerd. In een interview bij zijn aantreden zei hij dat hij hoopte dat meer Nederlandse belangstellenden 'door de pergola van de museumtuin zullen komen om de schatten van het Prentenkabinet te komen zien'. Hij heeft er op verschillende manieren naar gestreefd dit te bereiken, maar de grotere aantallen kwamen eerder in de tentoonstellingszaal dan in de studiezaal, die in 1966 werd verbouwd om meer ruimte voor de bezoekers te scheppen.

In 1964 verscheen een *Gids voor het Rijksprentenkabinet*, waarin Boon een beknopte geschiedenis van de verzameling schetste. Hij startte ook de publicatie van een reeks vouwbladen ter begeleiding van tentoonstellingen, omdat de vraag naar informatie over het getoonde steeds groter werd en op die manier de collecties verder zouden worden ontsloten. Deze en andere publicaties werden gewoonlijk door Boon en de medewerkers van het Prentenkabinet verzorgd.

Vaak werd werk van Nederlandse kunstenaars getoond, maar ook de buitenlandse scholen kwamen ruim aan bod. Hoofdzakelijk waren het tekeningen en prenten uit eigen collectie, met een bepaald onderwerp of per kunstenaar of groep kunstenaars. Daarnaast organiseerde Boon een aantal speciale tentoonstellingen in samenwerking met andere musea: *Franse tekeningen van Claude tot Cézanne uit Nederlandse verzamelingen* (1964), *Tekeningen van Dürer en zijn tijd uit het*

Kupferstichkabinett te Berlijn (1964-1965), *De meesterwerken van de Europese prentkunst, 1410-1914* (1966; in samenwerking met de Prentenkabinetten te Berlijn, München en Parijs), en verder *Italiaanse tekeningen uit Rijssel* (1968), *Tekeningen uit Stockholm* (1971) en *Ontmoetingen met Italië, Tekenaars uit Scandinavië, Duitsland, Nederland in Italië 1770-1849* (1971), die in samenwerking met Hamburg en Kopenhagen werd gerealiseerd en in drie plaatsen werd getoond.

Tenslotte werd in 1970-'71 een tentoonstelling gehouden van *De grafiek van Goya*, die ten dele uit eigen collectie werd samengesteld. Deze kunstenaar lag Boon na aan het hart en het was dan ook verheugend dat de tentoonstelling een enorm succes was. Andere kunstenaars kregen ook een monografische tentoonstelling, onder wie Toulouse-Lautrec (1973), Dürer (1964), Segers (1967), Toorop (1969) en Giovanni Fattori (1969), een negentiende-eeuwse Italiaanse etsers die Boon in Nederland introduceerde. Deze namen laten zien welke kunstenaars door Boon een afzonderlijke tentoonstelling waardig werden geacht.

De door Van Regteren Altena begonnen reeks tentoonstellingen van werk uit particuliere collecties werd voortgezet met de tekeningen uit de verzamelingen van Houthakker (1964) en Schwarz (1968) en met de Italiaanse tekeningen van Van Regteren Altena (1970). Verder werd nog de Franse grafiek uit de collecties van Van Doorne en Wartena getoond (1970) en de unieke collectie Bongers, vriend van Odilon Redon en Emile Bernard (1972); bij deze tentoonstellingen verschenen geïllustreerde catalogi.

Boon heeft geprobeerd zo breed mogelijk te verzamelen. Dit kwam duidelijk tot uiting in de tentoonstelling naar aanleiding van zijn afscheid die *Veelzijdig verzameld* was getiteld. Wél heeft Boon in zijn verzamelbeleid enkele duidelijke accenten gelegd. Om te beginnen is dat de eerder genoemde uitbreiding van de collectie Japanse houtsneden, voorts de buitenlandse scholen, waarmee Van Regteren Altena reeds was begonnen. In het bijzonder werden tekeningen uit de niet sterk vertegenwoordigde Franse en Italiaanse scholen verworven, waarbij als hoogtepunten werken genoemd kunnen worden van Piero di Cosimo, Guercino, Domenico Tiepolo, Rubens, Goya, Lorrain, Robert, Delacroix, Paul Huet, Elsheimer en Hollar. Het waren steeds tekeningen van hoge kwaliteit die bovendien een aanvulling betekenden. Een echte opvulling van een lacune, waar Boon zo naar streefde, bestond uit een tekening van Rafael, *Studie voor de Transfiguratie*, die door I.Q. van Regteren Altena werd geschonken in het jaar dat zijn collectie werd tentoongesteld. Vooral bij de prenten valt Boons belangstelling voor de Franse negentiende eeuw op. Een hoogtepunt vormt de monotype *Drie vrouwen in een bordeel* van Edgar Degas. Van deze kunstenaar heeft Boon steeds getracht het oeuvre uit te breiden. Andere Franse kunstenaars die Boon bewonderde waren onder meer Bonnard, Bresdin, Géricault, Gauguin, Toulouse-Lautrec, Matisse, Pissarro en Redon van wie hij belangrijk werk wist te verwerven. Boon prees zich gelukkig ook het oeuvre van Goya uit te kunnen breiden terwijl hij in 1973 een tekening van deze kunstenaar kon bemachtigen met steun van de Vereniging Rembrandt en de Fotocommissie.

Af en toe werden er ook hele ensembles aan de verzameling toegevoegd. In 1963 was dat de interessante collectie ornamentprenten van J.W. Frederiks, in 1964 de Franse tekeningen uit de collectie van Van Regteren Altena, in 1967 de in acht albums bewaarde grafiek van Charles le Brun, in 1968 de ateliernalatenschap van de gebroeders Van Nijmegen en in 1969 grote groepen tekeningen van drie Nederlandse kunstenaars die in belangrijke mate werkzaam waren als ontwerpers, Lion Cachet, Dijsselhof en Nieuwenhuis. Van het werk van deze laatsten werd in 1972 een

afzonderlijke tentoonstelling georganiseerd. Tenslotte kwam, dankzij dr. E. Braches, een grote collectie boekillustraties en boekbandontwerpen van de uitgeverijen Veen en Van Kampen de verzameling verrijken, waarin werk van talrijke negentiende- en twintigste-eeuwse Nederlandse kunstenaars.

Voortbouwend op het verzamelbeleid van zijn voorgangers streefde Boon naar een zo volledig mogelijk beeld van de Nederlandse prent- en tekenkunst, waarbij hij bijzondere aandacht schonk aan de vroege periode: de vijftiende en zestiende eeuw. Liefst 62 tekeningen en vele honderden prenten uit deze periode werden in de jaren 1962-'74 aan de verzameling toegevoegd.

Binnen zijn brede en veelzijdige kunsthistorische belangstelling was de vroege Nederlandse kunst Boons eigenlijke specialisme. In zijn bibliografie (pp. 304-315) blijkt deze belangstelling uit de indrukwekkende reeks publicaties die zich over een periode van meer dan veertig jaar uitstrekt. In eerste instantie betrof zijn interesse vooral de schilderkunst. In zijn *thèse* uit 1938 analyseerde hij de relaties tussen de vijftiende-eeuwse Nederlandse en Keulse schilderkunst. Uit de voor een groot publiek bedoelde deeltjes in de Paletserie over Quinten Massys (1942) en Gerard David (1946) blijkt zijn bewondering voor de stilistische analyse van de grote kenner op dit gebied, Max J. Friedländer. Met deze bejaarde kenner, die sinds 1932 in Amsterdam woonde, moet Boon geregeld in contact hebben gestaan en deze leverde hem foto's voor de illustraties van de delen in de Paletserie. Boon was intensief betrokken bij de keuze voor en de totstandkoming van de tentoonstelling *Middeleeuwse kunst der Noordelijke Nederlanden* in 1958 in het Rijksmuseum. Van zijn hand is het inleidende essay in de catalogus onder de titel *De eerste bloei van de Noord-Nederlandse kunst*, dat getuigt van Boons brede belangstelling en eruditie, die zich ook tot gebieden als miniaturen en glasschilderkunst uitstrekte.

De foto- en documentatieverzameling die de basis vormde voor het vele onderzoek dat Boon op dit gebied heeft verricht, is door hem aan het Rijksprentenkabinet nagelaten en kan door specialisten op verzoek worden geraadpleegd. Deze documentatie betreft in hoofdzaak de vijftiende- en zestiende-eeuwse Nederlandse schilderkunst (geordend volgens Friedländer), de vroege Nederlandse tekeningen en miniaturen, glasruitjes, etc. Op het gebied van de vijftiende-eeuwse Nederlandse tekenkunst is de fotodocumentatie bijzonder rijk omdat Boon in de jaren vijftig en zestig aan een publicatie over dit onderwerp werkte, die helaas nimmer werd voltooid.

Zijn kennerschap op dit gebied resulteerde uiteindelijk wel in twee voor de kennis van de vroege Nederlandse tekeningen uiterst belangrijke bestandscatalogi: de Nederlandse tekeningen van de vijftiende en zestiende eeuw in het Rijksprentenkabinet die in 1978 verscheen en de even monumentale bestandscatalogus van de tekeningen uit dezelfde periode in de verzameling van Frits Lugt, de Fondation Custodia te Parijs, die in 1992 verscheen.

Uit de inleiding van deze tweede publicatie blijkt zijn belangstelling voor de betekenis van religieuze voorstellingen in de zestiende-eeuwse Nederlandse kunst en de rol die vroeg-reformatorische en ketterse stromingen daarin speelden. Deze interesse, die Boon na zijn pensionering, wellicht mede door zijn vriendschap met de Coornhert-kenner H. Bonger, ontwikkelde, vindt zijn neerslag in een aantal originele en fascinerende artikelen die in de jaren tachtig verschenen. De inleiding in de catalogus van 1992 vormt daarvan een samenvatting.

Naast de verdiensten voor het Prentenkabinet en voor het Rijksmuseum, heeft Boon ook op andere gebieden een belangrijke rol gespeeld. Als lid van de Amsterdamse Prentkring gaf hij

vaak toelichtingen op onderdelen van de verzameling die aan de leden werden getoond. Hij zat in het dagelijks bestuur van de Maatschappij van Letterkunde te Leiden en in het bestuur van het Rembrandthuis, waarvan hij lange tijd voorzitter was; hij leidde er de noodzakelijk geworden ingrijpende verbouwing in 1975. Verder was hij in de jaren zeventig een aantal malen voorzitter van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap. Uit deze activiteiten spreekt niet alleen zijn veelzijdige belangstelling, maar ook zijn inzet voor belangrijke culturele doelen.

Maar zijn activiteiten reikten verder dan onze grenzen. Na afloop van de Rembrandt-tentoonstelling van 1969 was een klein aantal collega's uit verschillende landen in zijn huis te Aerdenhout te gast. Naar aanleiding van gemeenschappelijke problemen in de Prentenkabinetten werd op Boons initiatief toen een internationale vereniging gesticht, de International Advisory Committee of Keepers of Public Collections of Graphic Art. Deze vereniging bestaat uit hoofden van de belangrijkste prentenkabinetten ter wereld en komt nog steeds om de twee jaar bijeen. Dankzij Boons initiatief vindt er een vruchtbare uitwisseling van gedachten en ideeën plaats, en worden er duurzame contacten gelegd.

Aan het eind van Boons werkzaam en productief leven wordt duidelijk hoeveel het Rijksmuseum en andere instellingen aan deze directeur hebben te danken. Boons activiteiten vormen een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van het Rijksprentenkabinet.

PETER SCHATBORN